

Portugalský jezuita Bento de Góis – prvý katolík, ktorý prišiel do Afganistanu

26. júla 2021 ✚ Cirkev

Portrét Benta de Góis na poštovej známke. Zdroj: alchetron.com

V dnešnom článku by som rád predstavil bývalého vojaka, cestovateľa a portugalského jezuitu Benta de Góis, ktorý patril k skupine jezuitských cestovateľov mapujúcich nielen Indiu a Čínu, ale aj územie Iránu, Afganistanu a strednej Ázie.

Bento de Góis sa narodil v roku 1562 vo Villa Franca de Compo na Azorských ostrovoch, kde sa nechal naverbovať do portugalskej armády. Ako žoldnier odišiel následne do Indie, kde slúžil v meste a pevnosti Goa, ktoré bolo jedným z hlavných centier portugalskej vojenskej moci v Indii. Cestou do Indie sa zúčastnil aj portugalských bojov v juhozápadnej Afrike, kde mali takisto Portugalci svoje pevnosti.

Po niekoľkých rokoch v Goe v ňom dozrelo rozhodnutie opustiť armádu a stať sa jezuitom. Začul vo svojom srdci Božie volanie a okamžite mu odpovedal. Od roku 1584 sa teda stal laickým jezuitským bratom a v roku 1595 sprevádzal jezuitských kňazov Jerome Xaviera a Manuela Pinheira do Lahore, pretože mogulský panovník Akbar Veľký už trikrát žiadal o poslanie katolíckych misionárov.

Jerome Xavier, vlastným menom Jeronimo de Ezpeleta y Goñi bol baskický jezuita, prasnovec svätého Františka Xaverského. Jezuitom bol od roku 1568, za kňaza bol vysvätený v roku 1575. Po pôsobení vo Villarejo de Fuentes, v Španielsku, ho jezuiti poslali do Goy, kam prišiel v roku 1581.

Indické tropické prostredie si vyžiadalo na zdraví Jerome Xaviera krutú daň. Bol nesmierne vyčerpaný a zdravotne bol na tom veľmi zle. Preto v Indii nakoniec pracoval už len na preklade diela jezuitu Alessandra Valignana, autora prvých dejín jezuitov v Indii. Kvôli zdravotným problémom Jerome Xaiera dočasne preložili do Cochínu, kde boli pre Európanov prijateľnejšie klimatické podmienky a následne ho poslali na misiu k mogulskému panovníkovi Akbarovi Veľkému.

Bývalý vojak a jezuitský laický brat Bento de Góis sa takmer okamžite stal plnohodnotným členom sprievodu misionárov k Mogulom. Bez problémov znášal drsné podmienky, náročný pochod ako aj nepohodlie cesty. Bol skromný a aj keď nebol tak vzdelaný ako Jerome Xavier, bol veľmi dobrým katolíkom a mal množstvo vojenských skúseností, ktoré mu pomáhali vycítiť nebezpečenstvo a chrániť sa na cestách v cudzom prostredí.

Po príchode do hlavného mesta Mogulskej ríše sa misia Jerome Xaviera ubytovala na pozvanie v paláci miestneho vládcu. Ten im poskytol moslimského lekára, ktorý mal dbať o ich zdravie a takisto im prideli učiteľa, ktorý ich mal učiť miestny a perzský jazyk. Bento de Goís sa spoločne s Jerome Xavierom následne zúčastnili na rôznych výpravách akbarského vládcu po Deccanskej plošine v juhozápadnej Indii. Stali sa svedkami dobytia Asirghartskej pevnosti v roku 1601.

Pevnosť Goa

Jerome Xavier a takisto Bento de Goís dosiahli čoskoro úspechy v osvojovaní si perzštiny, takže otec Jerome Xavier začal pracovať na preklade katolíckeho katechizmu do perzštiny, pričom dúfal, že postupne sa mu podarí preložiť do perzštiny aj Sväté Písmo. Nestalo sa tak, pretože predstavení jezuitského rádu dospeli k názoru, že misia, ktorú viedli Jerome Xavier a Bento de Goís bola úspešná, takže ich môžu nahradiť iní jezuiti. Jerome Xavier a Bento de Goís boli uvoľnení pre ďalšie náročné úlohy a ich cesty sa rozišli.

Misia Jerome Xaviera sa nakoniec skončila neúspechom, moslimovia dokázali eliminovať katolícke aktivity. V roku 1613 poslali miestne mogulské kniežatá svoje strieborné kríže späť na Gou, čím naznačili, že odmietajú katolicizmus. Otec Jerome Xavier bol neúspechom veľmi roztrpčený, nakoniec v roku 1617 zomrel za nevyjasnených okolností priamo v Goe, podľa niektorých indícií mohlo ísť o moslimský atentát na jeho osobu.

Bento de Goís sa tiež vrátil dočasne na Gou. Významný taliansky jezuita Matteo Ricci, ktorý spracoval históriu jezuitov v Číne a ktorý pokrstil a prijal do lona katolíckej Cirkvi niekoľko čínskych šľachticov, vo svojom diele uviedol, že Bento de Goís po návrate z mogulskej misie plynulo hovoril po perzsky, čo sa u laického brata a bývalého vojaka, ktorý nemal žiadne vyššie vzdelanie, neočakávalo.

Jezuita Matteo Ricci. Zdroj: Wikipedia

Na Goe brata Benta de Goís nesmierne zaujímal polomýtické kresťanské kráľovstvo Cathay, ktoré sa malo nachádzať údajne v strednej Ázii a informácie o tomto kráľovstve pochádzali z pera známeho janovského cestovateľa Marca Pola, ktorý sa v 13.storočí dostal až do Číny a Ruya Gonzalesa de Clavijo, kastílskeho šľachtica a cestovateľa, ktorý sa ako veľvyslanec Henricha III. Kastílskeho dokonca dostal na trón známeho

ázijského dobyvateľa Timura.

Španieli, podobne ako pápež a ďalší európski šľachtici dúfali, že sa im podarí vytvoriť s Timurom koalíciu, ktorá by dokázala zasadiť nepríjemnú ranu Osmanom a Saracénom. Nestalo sa tak, lebo Timur, ktorý viedol s Osmanmi a Saracénmi dlhotrvajúce vojny skôr zahynul. Ruy Gonzales de Clavijo dlhšiu dobu žil v Samarkande, hlavnom meste Timurovej ríše a jeho pobočníkom a poradcom bol dominikánsky mních Alfonso Paez de Santa Maria. Svoje spomienky vydal Ruy Gonzales de Clavijo v roku 1582 v knihe s názvom *Embajada a Tamorlán*, kniha neskôr vyšla aj v angličtine. Clavijo sa pri svojej ceste k Timurovi zo Španielska preplavil cez Stredozemné more do Čierneho mora, cez Gruzínsko, Arménsko a Irán sa dostal až do dnešného Uzbekistanu a jeho mesta Samarkandu.

Informácie od Marca Pola a Ruy Gonzalesa de Clavijo nenechávali jezuitov chladnými. Jezuiti vedeli aj o misii janovských františkánov, ktorí už v 13. storočí pôsobili na dnešnom Kryme a na Kaukaze, v katolíckom svete sa vedelo o kresťanoch v Arménsku, Gruzínsku a takisto o nestoriánskych kresťanoch v Indii, ktorých mal christianizovať ešte apoštol sv. Tomáš a s ktorými boli v kontakte údajne aj sýrski a irackí kresťania.

Mapa kráľovstva Cathay

Spomínaný jezuitský vzdelanec Matteo Ricci na prelome 15 a 16. storočia uvádzal, že kráľovstvo Cathay sa môže nachádzať v Číne. Pozícia Mattea Ricciho sa však v rámci jezuitského rádu postupne oslabovala, pretože Matteo Ricci sa dostal do kontaktov nielen s konfucianizmom, ale aj budhizmom a podľahol čiastočne náboženskému synkretizmu, keď začal hľadať spoločný prienik budhizmu a kresťanstva. To mu prinieslo značnú kritiku a časť spolubratov odmietala jeho spôsoby a predstavy.

Bez ohľadu na Mattea Ricciho a jeho aktivity však jezuitskí predstavení pripravovali špeciálnu misiu Bento de Goísa do strednej Ázie. Bento de Goís dostal za úlohu preniknúť do severnej Indie a pokúsiť sa cez Pakistan a Afganistan preniknúť na územie dnešných stredoázijských republík, na územie bývalej Timurovej ríše, ktorá sa po jeho smrti rozpadla a tam mal nájsť spomenuté stopy po kresťanskom kráľovstve Cathay.

Bento de Goísa vybrali za veliteľa expedície, pretože mal veľmi dobrý zdravotný stav, hovoril veľmi dobre po perzsky a naučil sa dokonca po paštúnsky, gruzínsky a po arménsky. Ešte počas služby v portugalskej armáde sa naučil aj po arabsky. Výprava vyšla na cestu začiatkom roku 1603 a Bentó de Goís sa vydával za arménskeho obchodníka. Karavána bola malá, jeho spoločníkmi boli dvaja Gréci, jezuita Giovanni Fernandes a arménsky obchodník a vojak Izák. Fernandes a Izák sprevádzali potom Bento de Goísa až o jeho smrti.

Malá karavána prešla cez Pešávar na územie dnešného Afganistanu. Podľa zachovaných informácií, sa na ceste zoznámili s Agahanou, sestrou vládcu Kašgarie, ktorej poskytli menšiu finančnú pôžičku. Po príchode

do Kašgarie im vládkyňa Agahana dlžobu vyplatila v kvalitných nefritoch.

Po niekoľkých týždňoch prenikla malá karavána až do Kábulu a odtiaľ cez Hindukúš prenikli do strednej Ázie, kde postupne navštívili Samarkand, Ferganu a Bucharu. Počas cesty cez severný Afganistan Bento de Goís uviedol, že väčšina miestnych obyvateľov mu pripomína Belgičanov. Boli stredne vysokí, mali plavé vlasy a plavé fúzy a následne opísal národ Galchan, v ktorom moderní bádatelia vidia južných Tadžikov.

Bento de Goís následne vstúpil do pohoria Pamír, ktoré bolo dovtedy pre Európanov úplne neznáme. V Pamíre prechádzali cez územia na ktorých viedli miestni vládcovia medzi sebou boje, dnešní bádatelia však nie sú schopní s útržkovitých zápiskov, ktoré sa z cesty Bento de Goísa po Pamíre zachovali, presne určiť trasu jeho pochodu. Vie sa len s istotou, že niekoľko mesiacov kvôli drsnému podnebiu a nebezpečenstvám, ktoré im hrozili, zotrvali členovia karavány v meste Yarkand, dnes ležiacom na západe Číny v oblasti, ktorú obývali a dnes obývajú čínski Ujguri.

Pohorie Pamír. Zdroj: Wikipedia

Bento de Goís bol vnímaný ako vážený obchodník, viacerým miestnym šľachticom venoval mechanické hodinky a takisto sa o ňom vedelo, že je bohatý, pretože platil čistým nefritom. Posilňoval svoj vplyv na miestnom kniežacom dvore v Yarkande, jeho bohatstvo a fakt že je kresťanom sa mu však nakoniec stali osudnými. Znenávideli ho členovia miestnej moslimskej komunity, ktorý s nevôľou pozorovali rast vplyvu kresťanského obchodníka na miestnu oligarchiu.

Keď sa Bento de Goís rozhodol pokračovať v ďalšej ceste pri hľadaní kráľovstva Cathay, pretože zistil, že Yarkand nemá žiaden súvis s týmto bájnym kresťanským kráľovstvom, votreli sa do jeho sprievodu aj dvaja moslimskí vrahovia. Osud Benta de Goís bol spečatený aj preto, lebo niekoľkým moslimským obchodníkom poskytol v Yarkande úver, ktorí mali moslimovia po niekoľkých mesiacoch splatiť. Pokračoval v ceste krajinou Ujgurov smerom na sever k mongolským hraniciam.

V roku 1605 prekročila karavána Čínsky múr a pokračovali v ďalšom putovaní. Tu však šťastie Bento de Goís opustilo. Jednej noci mu ukradli kone s nákladom a podľa arménskeho vojaka a obchodníka Izáka dvojica spomenutých moslimských sprievodcov Bento de Goísa, otrávil. Stihol však ešte pred smrťou napísať niekoľko listov, ktoré poslal Matteovi Riccimu a tomu ich priniesli Izák a Fernandés. Cestovný denník a dlžobné úpisy boli zničené.

Súčasní vedci ľutujú najmä to, že bol zničený denník, pretože v ňom si zaznamenal Bento de Goís množstvo dôležitých a zaujímavých historických udalostí.

Arménsky sprievodca Izák a jezuita Giovanni Fernandes pochovali otráveného Benta de Goís podľa katolíckeho obradu na neznámom mieste. Z celej karavány im ostali len dva kone a peniaze, ktoré mali oni a otrávený pri sebe. Arménsky sprievodca Izák a jezuita Giovanni Fernandes sa našťastie zachránili a cez

Peking, Macao a Singapurský prieliv sa dobrodružným spôsobom vrátili na Gou, kde informovali o svojej ceste.

Pôsobeniu jezuitov v strednej Ázii a Číne sa na prelome 19. a 20. storočia venoval holandský jezuita Cornelius Nicolas Peter Wessels, autor diela *Early Jesuit travellers in Central Asia 1603 – 1722*. Knihu Cornelia Petre Wesselsa si v angličtine možno zakúpiť aj dnes.

Bento de Goísa si dnes vysoko cenia jezuiti, pôsobiaci v Afganistane. Predstavený jezuitov v Afganistane, páter Jerome Sequeira SJ vedie charitatívnu misiu a jezuiti vzdelávajú afgánskych učiteľov ako aj pomáhajú tým najbiednejším, čím si vyslúžili nezmieriteľnú nenávisť zo strany sunitských fanatikov Talibanu. Páter Jerome Sequeira pri jednom svojom prejave vysoko vyzdvihol činnosť a aktivity práve portugalského jezuitu Benta de Goís, ktorý bol pravdepodobne prvým katolíkom na území Afganistanu a ktorého odkaz je medzi afganskými jezuitmi stále živý.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/portugalsky-jezuita-bento-de-gois-prvy-katolik-ktory-prisiel-do-afganistanu/>